

žaja slovenskega naroda v izobraževalnem procesu: pred prvo svetovno vojno v Habsburški monarhiji s prizadevanji za zagotovitev ustavno zajamčene enakopravnosti za slovenske otroke v osnovnih in meščanskih šolah, med prvo svetovno vojno za popravilo krivic, po prvi svetovni vojni pa celostno na vseh stopnjah izobraževanja, vključno z ustanovitvijo prve slovenske univerze v Ljubljani, ki je (bila) ena najbolj pomembnih pridobitev za slovensko kulturo v Kraljevini Jugoslaviji, saj je njena ustanovitev odločujoče vplivala na institucionalizacijo »slovenske« znanosti.

Monografija predstavlja delovanje Verstovška v štajerskem deželnem zboru v Gradcu, državnem zboru na Dunaju, v Narodni vladi v Ljubljani in Deželni vladi v Ljubljani, pri čemer avtorja upoštevata relevantno literaturo, vse javno dostopne arhivske vire ter sočasno časopisno gradivo. Posebno pozornost namenjata zgodovinskemu kontekstu – v tekstu in obsežnih vsebinskih opombah – sprva dobi njegovega odraščanja (narodna diferenciacija in posledično kriza identitete na Štajerskem, predvsem pri Nemcih in formaciji v zavednega slovenskega izobraženca), nato napetim narodnostnim razmerah na Štajerskem, po prvi svetovni vojni pa prevratnim dobam.

Na osnovi novega gradiva knjiga osvetljuje Verstovška kot politika, njegova izhodišča, na prepričljiv

način pa odgovarja na očitke sodobnikov o oportunističnosti. Avtorja prepričljivo dokazeta nasprotno – zanj je bil boj za narodne pravice v šolstvu poslanstvo, tako pred prvo svetovno vojno kakor po njej, ko je trmasto vztrajal pri ohranitvi pristojnosti njegovega »ministrstva« kljub pritiskom iz prosvetnega ministrstva v Beogradu. Vendar pa je bil Verstovšek pripravljen prisluhniti argumentom, in kar je verjetno še pomembneje za njegovo »ministrovanje«, zbrati okoli sebe sposobne strokovnjake, ne glede na njihovo politično pripadnost, ki so pripravili celostne in dobro premišljene rešitve. Verstovšek je kot »minister« deloval pragmatično in je za potrebo za svojih projektov (denimo ustanovitev prve slovenske univerze) pridobil podporo slovenske javnosti. Knjiga, ki je namenjena široki publiki, je zato primeren poklon izjemno pomembnemu slovenskemu politiku ob 145. obletnici njegovega rojstva. Primerno bi bilo, da bi Univerza v Ljubljani ob praznovanju 100. obletnice obstoja decembra 2019 obeležila njegove zasluge za ustanovitev prve slovenske univerze, recimo s postavitvijo kipa pred sedežem univerze.

Željko Oset

Flavio Bonin: Belo zlato krilatega leva. Razvoj severnojadranskih solin v obdobju Beneške republike. Piran, Pomorski muzej-Museo del mare »Sergej Mašera« Piran-Pirano, 2016, 377 strani.

Obsežna, bogato ilustrirana znanstvena monografija dr. Flavio Bonina je rahlo preurejena in prečiščena doktorska disertacija. Bonin je v slovensko zgodovino prispeval zelo pomembno in nadvse dobrodošlo delo. Avtor obravnava pridobivanje soli in z njo povezane legalne in ilegalne dejavnosti. Ukvarja se torej s torej temo iz gospodarske zgodovine v obdobju poznega srednjega in zgodnjega novega veka na tistem območju Sredozemlja, kjer sta se stikala in mešala slovanski in romanski svet. Prav po braudelovsko ali blochovsko se Bonin ne ozira na tradicionalne periodizacijske ločnice med srednjim in zgodnjim novim vekom, temveč sledi problematiki in njenim zgodovinskimi ritmom tako, kot se razkrivajo skozi analizo zgodovinskih virov. Zato se posveča tako počasi spreminjajočim se rutinam, ki trajajo od poznega srednjega veka do začetka 19. stoletja, kakor tudi hitrejšim, hipnim dogodkom. Ukvarja se torej s pojavi, ki po Braudelovi triplastni časovni dinamiki odvijanja zgodovinskih procesov sodijo v dolgo trajanje, in tehtno poudari zgodovinske konstante v gospodarjenju z morjem in njegovim potencialnim produktom soljo. Ali če spet uporabimo kar Braudelovo

metaforiko – ta bolj kot v Boninovem delu skorajda ne bi mogla biti na mestu – z globokimi tokovi, ki se kažejo v solinah in soli kot strukturnih prvih Sredozemlja, v trajnem pomenu soli za različne plati življenja v obravnavanem času, v nenehno ponavljajočem se spoprijemu solinarjev z morjem, v stalnem popravljanju nasipov in kanalov, v bolj kot ne enakem orodju, napravah in delovnih gibih, v solnih merah, tipih ladij, s katerim so tovorili sol, menjavanju plime in oseke, v nenehni odvisnosti solinarjev od sonca in dežja ter v stalnih posegih centralne beneške oblasti in njenih interesov oziroma v izvijanju, pretvarjanju, izmikanju ali upiranju lokalcev od Dalmacije do Koprca, torej v večni igri mačke z mišjo, močnejšega s šibkejšim. Ta odnos centra in odvisne periferije pa že pomeni prehod od strukturnih h konjunkturalnim prvina obravnavanega časa in prostora. Bonin namreč pred bralca večje postavi tudi hitrejšo dogajanje – recimo spet z Braudelom, valove in peno –, ki ga razkrivajo številne analizirane solne pogodbe od 14. do 18. stoletja ali tihotapstvo in ukrepi zoper njega, ki so konkretni odgovori na konjunkturalne vzgibe in nihaje.

Boninova knjiga je razdeljena na 10 vsebinskih poglavij z uvodom in sklepom, šestimi razdelki, ki zelo dobro podpirajo vsebinsko jedro in angleškim ter italijanskim povzetkom. Med podpornimi poglavji knjige velja najprej omeniti zelo uporabna seznama manj znanih izrazov in beneških mer. Prav tako pa

so zelo koristne številne priloge (str. 323–348), ki nimajo le argumentativne vrednosti, temveč bodo prihodnjim raziskovalcem lahko rabile kot izhodišče za vrsto tem, ki jih Bonin ni mogel vključiti v svoje delo, ker se pač vsak zrel raziskovalec mora in zna omejiti pri svojem delu, da se mu raziskava ne razleže v področje neobvladljivega. Bonin je svojo monografijo zasnoval logično in pregledno. Po predstavitvi izhodišč in kritičnem pregledu obsežne literature ter objavljenih ter neobjavljenih arhivskih virov je v naslednjih treh poglavjih strnjeno predstavil širši politični, zakonodajni in upravni okvir beneške republike, pomen soli v življenju in gospodarjenju ljudi v obravnavanem obdobju ter sistem pridobivanja soli v severnem Jadranu. S tem je osrednji del monografije, ki ga tvorijo poglavja 5–9 (str. 41–284), smiselno postavil v širši politični, gospodarski in družbeni kontekst. V osrednjem vsebinskem sklopu avtor obravnava soline na vzhodni obali Jadrana od Paga do Milj, vzdrževanje in gradnjo solin, pridelavo, skladiščenje in prevoz soli in tihotapljenje soli. Avtorjevo metodološko izhodišče je analiza arhivskega in objavljenega gradiva. Pri tem je Bonin natančen in iznajdljiv. Ne smemo namreč pozabiti, da je tako obsežna analiza, kot jo je opravil Flavio Bonin, časovno in intelektualno zelo zahtevna. Zanj je potrebna tako znanstvena kot življenjska zrelost. Z analizo primarnega arhivskega gradiva je Bonin stopil po poti, ki jo je utrl Ferdo Gestrin in uspešno nadaljevala Darja Mihelič. Rezultate analize solnih pogodb, komunalnih statutov, različnih pravilnikov, ki so urejali različne aktivnosti v zvezi s soljo, je zelo dobro povezal ter nadgradil dosedanje poznavanje obravnavane problematike. Boninova analiza je več kot solidna, na mnogih mestih prav vzorna, njegovo poznavanje virov v arhivih v Piranu, Kopru Trstu, Benetkah in Zadru pa odlično. Rezultat Boninovih analiz so tudi številne kvantifikacije, ki jih je predstavil v nazornih grafičnih oblikah. Skrbno citiranje in, kadar je potrebno, dodatno pojasnjevanje pa skupaj z že omenjenimi prilogami omogočata preverljivost Boninovih analiz in sklepov. Izrazito kvalitetno je poglavje o vzdrževanju starih in gradnji novih solin, podpoglavje o plovilih pa ima zlasti za bralca s celine prav enciklopedično vrednost. Zelo dobro je prikazan tudi odnos osrednje beneške oblasti do lokalnih skupnosti. Posebno vrednost daje obravnavanemu delu primerjalni prijem. Kljub temu da avtor največ pozornosti posveti piranskim solinam, pa zavzeto obravnava vse soline od Paga do Milj, ki so v beneškem obdobju tvorile enotno solno območje. Pri tem pa Bonin pokaže veliko občutljivost za lokalne posebnosti komun in ljudi, ki so s temi solinami neposredno upravljali. Primerjalni prijem umešča Boninovo raziskovanje tako v lokalno kakor v regionalno zgodovino, nekatere njene prvine pa ji dajejo značaj mikrozgodovine. Na koncu velja omeniti še dve odliki knjige: tekoč, berljiv jezik in bogato, z vsebino knjige smiselno povezano slikovno gradivo.

Čeprav ob analizah včasih umanjka kakšna bolj polivalentna interpretacija analiziranega gradiva in kakšen bolj sintetičen sklep, pa je monografija Flavia Bonina *Belo zlato krilatega leva* imenitna, pogumna in izvirna študija s področja gospodarske zgodovine, ki jih v slovenskem prostoru ni prav veliko. Je pomemben prispevek k poznavanju zgodovine slovenskega Primorja in k poznavanju zgodovine Sredozemlja nasploh.

Marko Štubec

Dušan Kos: Zgodovina morale, 1: Ljubezen in zakonska zveza na Slovenskem med srednjim vekom in meščansko dobo. Ljubljana: Založba ZRC, 2015; Zgodovina morale, 2: Ljubezenske strasti, prevare, nasilje in njihovo kaznovanje med srednjim vekom in meščansko dobo. Ljubljana: Založba ZRC, 2016.

Vsebina obeh delov zajetne študije, naslovljene *Zgodovina morale*, v grobem sledi »življenjskemu« ciklu zakona. Prva knjiga se posveča vprašanju sklepanja zakona: od pravnih in kulturnih (ljubezni, dvorjenja, seksualnosti, spolnega zdravja zakoncev, ritualov) do zdravstvene profilakse ter vprašanj težav

pri spolnih odnosih in spočetju. Skladno s pravnimi okviri sklepanja zakona se avtor posveti tudi vprašanju spregledov zakonov, ugrabitvam žena (pogosto domnevnih), ki so v popolnem nasprotju s konsenzualnostjo zakona, in vlogi ženitnih posrednikov. Ne nazadnje analizira tudi medicinske traktate o spolnosti. S pogledom v vsakdan sklepanja zakona se poigrava z vprašanjem, kakšna čustva se lahko razvijejo za družbenimi in kulturnimi konstrukti pričakovanega vedenja mladeničev in mladenk, pozneje pa odraslih oseb. Vsekakor so bile poročne strategije mladeničev in mladenk podvržene strožjemu družbenemu nadzoru kot poroke vdovcev, ne pa tudi vdov. Te so poleg družine pogosto obvladovali družabni kronisti – plemiški vdovci ter »stare« vdove v mestih in na podeželju. Pri analizi konkretnih primerov se avtor nekoliko nezavedno vedno znova sprašuje tudi o razmerju med naravnim in družbenim – torej o vlogi čustev, ki simbolizirajo prepletanje kulturnega in biološkega.

Drugi del študije s podnaslovom *Ljubezenske strasti, prevare in nasilje* se nadaljuje tam, kjer se prvi konča: z življenjem v zakonu, ki so ga lahko zaznamovali problemi dolgoletnega sobivanja, sočanja zakoncev s številnimi ekonomskimi, družbenimi, kulturnimi, osebnostnimi, čustvenimi in zdravstvenimi izzivi ter z vprašanji izničenja ali ekonomske ločitve zakona. Možnost izničenja poroke je bila časovno zelo omejena, tako da je prevaranim zakoncem ostala zgolj možnost ekonomske ločitve zakona, ki je izključevala ponovno poroko. Vse do druge svetovne vojne je tako zakonska zveza ostala uokvirjena v kr-

